

TOMAS VENCLOVA

NUSILENKTI MNEMOZINEI

KULTŪRA PLĖTOJASI LAIKE, BET LAIKO SĄVOKA ŽMOGUI YRA VIENA iš mažiausiai suprantamų. Svarstant apie laiką, dažnai prisimenami šv. Augustino žodžiai: „Jeigu niekas manęs neklausia, aš žinau, kas tai yra, bet jei norėčiau klausiančiam paaiškinti, – nežinau.“ Praeitis yra tai, ko jau nebėra, o ateitis – tai, kas dar neatėjo; esti vienintelė dabartis, bet tai taškas, neturįs matmenų, judąs iš praeities į ateitį drauge su mumis. Galime pastebėti vieną laiko savybę – jis yra vienakryptis ir negrįžtamas. Tai, kas įvyko, negali tapti neįvykusi, tai, kas dinga, negali atsikurti – o jei ir gali, tai virsta kuo kitu, naujove senojo daikto vietoje, imitacija arba, kaip šiandien sakoma, simuliakru. Todėl ir kalbame apie laiko ardomąją veiklą. Jam slenkant tolydžio didėja entropija – kitaip tariant, netvarka, chaosas. Vienas iš fundamentaliųjų mokslo dėsnių sako, jog entropija gali tikrai augti. Vis dėlto mes bandome jai priešintis – kuriame tvarkos ir prasmės saleles, bent trumpam išliekančias besiplečiančio chaoso pasaulyje. Jos vadinamos kultūra: pastatais ir paveikslais, muzika ir knygomis, ritualais ir etiniais sprendimais. Auga ne tik entropija, bet ir jos priešprieša – informacija: tai, kas neišpranašaujama, įdomu, kas teikia mums intelektualinio ir estetinio džiaugsmo. Jei gyventume daug ilgiau, negu žmogui lemta, pamatytume, kad ir šitai pradingsta – entropija vis dėlto neįveikiama, o laikas negailestingas. Tačiau jei gyvenimas praeina ne veltui, tai pirmiausia todėl, kad stengiamės kaupti, išsaugoti, perteikti palikuonims, o jei prireikia – ginti kultūros lobyną, mūsų laisvės, triūso ir atkaklumo liudijimus. Pasipriešinimo gestas – čia ir dabar – atsveria chaoso trauką.

Antra vertus, nors laikas sukuria pasaulyje neatitaisomų spragų, niekas nedingsta be pėdsako. Dabartyje išlieka praeities fragmentai, žengiantys į ateitį drauge su mumis. Ne be reikalo sakoma, kad kultūros istorija yra atminties istorija, o visas pasaulis – didžiulis žmogiškosios atminties muziejus. Atmintį graikai įsmeino kaip mūzų motiną Mnemozinę.

Nedera įsivaizduoti, kad išlikusios ar išsaugotos buvusiojo meto nuotrupos išsidėsto chronologinėje tiesėje – jos susipina, užkloja ir persmelkia viena kitą. Čia tinkamiausias ne kartą girdėtas palyginimas – dirvožemio sluoksniai, koncentrinės, bet neatsiejamai suaugusios medžio rievės.

Šiandienos požiūriu esti du mechanizmai, be kurių kultūra nepajėgia plėtotis: atminties mechanizmą papildo užmaršties mechanizmas. Be atminties kultūra prarastų tęstinumą, be užmaršties virstų mechaniškų atkartojimų serija. Bet užmarštis nėra visiškai išnykimas – buvusioji patirtis potencialiai išlieka sąmonėje ar, tiksliau, pasąmonėje (individo psichologijoje šį procesą tyrinėjo Sigmundas Freudas, bet jis galioja ir kolektyvui – visuomenei, tautai, valstybei).

ŠVČ. TREJYBĖS BAŽNYČIA

Beresteckas, Volynės sr., Ukraina, 2017

Beresteckas priklausė Lietuvos Didžiąjai Kunigaikštystei, 1569 m. atiteko Lenkijai, po Trečiojo Lietuvos ir Lenkijos valstybės padalijimo (1795) prijungtas prie Rusijos, tarpukariu čia buvo Lenkijos valda, 1939 m. okupuota Sovietų Sąjungos, priklausė ir dabar priklauso Ukrainai, nuo 1991 m. suvereniai valstybei. Po 1651 m. Lenkijos ir Lietuvos valdovas (1648–1668) Jonas Kazimieras Vaza Berestečke įsikūrusiems trinitoriams pastatydino mūrinę bažnyčią. 1733 m. bajorų Karčevskių giminė lenkų ir lietuvių pergalei prieš Bohdano Chmelnyckio kazokus atminti fundavo barokinę bažnyčią. Apleista po Antrojo pasaulinio karo.

ŠV. JURGIO KANKINIO BAŽNYČIA
Vilnius, 2017

Pirmąją bažnyčią šioje vietoje 1506 m. kartu su karmelitų vienuolynu fundavo Vilniaus vaivada ir Lietuvos kancleris Mikalojus Radvilaitis (Mikolaj Radziwillowicz) Lietuvos pergalei prieš totorius prie Klecko atminti. 1749 m. Vilniaus gaisro metu bažnyčiai sudegus, 1750–1755 m. Naugarduko vaivados kunigaikščio Jurgio Radvilos (Jerzy Radziwill) lėšomis pastatyta dabartinė bažnyčia. 1797–1945 m. ji priklausė Vilniaus kunigų seminarijai, 1946–2015 m. joje buvo Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos senųjų leidinių saugykla (Knygų rūmai). 2015 m. grąžinta Vilniaus arkivyskupijai. Bažnyčios architektūra barokinė, interjere gausu rokoko bruožų.

